MATERIJALI
VII

Simpozijum praistorijske sekcije
Arheološkog društva Jugoslavije
Slavonski Brod 1970.

Periodizacija starijeg gvozdenog doba u Jugoslaviji

Referati i koreferati

Slavonski Brod, 23.-25. novembar 1970.

Arheološko društvo Jugoslavije
Muzej Brodskog Posavlja - Slavonski brod

Beograd 1971.

O ARHEOLOŠKOM IDENTIFIKOVANJU ILIRSKOG ETNOSA

BRANKO GAVELA

I

Opšte stanje naših sadašnjih znanja o uslovima i epohama u kojima se začinje geneza Ilira kao izrazite i već u praistoriji indicirane etničke kategorije pokazuje da ni arheologija ni antička istorija još uvek nisu dorasle da reše problem te etnogeneze, odnosno da utvrde tačke u kojima se seku koordinate čitavog niza pitanja koja su, u stvari, samo isečak indoevropskog etničkog i kulturnog kompleksa. Jasno je da formiranje ilirskog etnosa, ilirskog jezika i ilirskog mentaliteta, čiji je korelat i ilirska kultura, ukoliko se danas o tome može govoriti kao o specifičnom obeležju izvesne populacije ulazi u okvire jednog velikog i složenog naučnog područja, čije komponente još nisu egzaktno utvrđene ni precizno obeležene ni u prostornim ni u vremenskim razmerama. U arheološkom traganju za Prailirima i Protoilirima istraživanja se kreću od oblasti istočnoevropskih stepskih i egejsko-anadolskih civilizacja do Toszeg-a, Vatina, Žutog Brda, Židovara i Zecova. U tome širokom orbitu, u kome se pojavljuju desetine i desetine kulturnih grupa, sa manje ili više izraženim afinitetom, ali i sa isto tako brojnim disonancama, nauka je kroz individualne napore stručnih ljudi pokušavala da otkrije crvenu nit jednog ili više procesa koji su se odvijali od donskih i kubanskih stepa do jadranskih i mediteranskih obala. Pri takvom stanju stvari i takvim uslovima istraživačkog rada, mnogi objektivno i subjektivno objašnjivi i razumljivi hijatusi ispunjavani su spekulativnim dedukcijama, koje odgovaraju uslovima formalne logike, ali su vrlo često daleko od ubeljivosti i egzaktnih argumenata naučne istine. Primere za ovo tvrđenje pružaju radovi sviju nas čiju pažnju privlače arheološko-etnološki problemi starobalkanskih populacija.

U nameri da se približimo rešenjima nekih od ovih problema, a veoma često i sa pretenzijama da nađemo njihove određene solucije naše želje idu ispred sigurnih znanja i stvarnih mogućnosti. Metodama čiji naučni kvalitet ima samo relativnu vrednost dolazimo putem subjektivnih ekspliciranja do interpre-

tacija pa čak i sinteza, koje su najčešće kratkog veka. I pored toga što praistorijska arheologija svoja istraživanja vezuje pretežno za materijalnu, egzaktnu osnovu, ona još uvek nije u stanju, kao naučna disciplina da utvrdi potrebne elemente i izraze etnogeneze praistorijskih i protoistorijskih Ilira kao, uostalom, ni mnogih drugih starobalkanskih i evropskih etničkih grupa i celina. Mnoga naša nazovimo ih znanja o tim i takvim pitanjima su na granici hipoteza i naučne istine. Pokazaćemo malo posle na više primera da mi još uvek pouzdano ne znamo vreme u koje ni kraj u kome dolazi do najranije pojave Ilira kao kulturne i etničke kategorije.

II

Osnovno obeležje pretežnog broja dosadašnjih nastojanja koja traže rešenje problema ilirske etnogeneze je uprošćavanje komponenata toga problema i njegovo svođenje na jednu vrstu formalne logičke aritmetike, u krajnjoj konsekvenci na spekulativne jednačine silogističkih premisa i njihovih dedukcija. Metodom komparacija i tipoloških analogija eliminišemo nepoznate vredonsti tih jednačina i na njihova mesta interpoliramo sudove i zaključke koji u suštini i dobrim delom ili anticipiraju ili previđaju velike nepoznanice toga problema.

Smatramo da nećemo biti daleko od istine ako kažemo da ni arheološke, u užem smislu reči, ni istoriografske determinante Ilira kao etničke kategorije, za sada još ne pružaju dovoljno široku osnovu na kojoj bi se mogli naći odgovori na sva ona pitanja koja u sebi sadrži problem ilirske etnogeneze. Dovoljno je jasno ako ne i izvesno da praistorijska arheologija svojim sredstvima i dosadašnjim metodama, a naročito postupkom individualnih dedukcija koje se oslanjaju na principe aristotelovsko-sholastičke dijalektike ne može doći do stvarnih i trajnih rešenja o poreklu najstarijih i u antičkoj istoriografiji potvrđenih indoevropskih populacija. Ako uzmemo za primer Balkan, koji od svih evropskih područja prvi prelazi prag praistorije u svojoj evoluciji ka istorijskoj eri, moramo podvući činjenicu da nam još uvijek nisu poznati ni naučno dovoljno i pouzdano osvetljeni i objašnjeni najstariji etnički supstrati njegovih Pelasta, odnosno Palaista, koji su pre gotovo dvadeset i više stoleća dobili svoje mesto u antičkoj literaturi i istoriografiji. Isto tako ne bi se moglo tvrditi da su određene i utvrđene arheološke determinante protoistorijskih Indoveropljana, čijoj zajednici pripadaju i starobalkanski Iliri, Grci, Tračani i drugi. Sa sigurnošću se može reći da nam nisu poznati daleki supstrati ni jedne od brojnih indoveropskih etničkih kategorija koje su svoje individualno diferenciranje započele u jednom od razdoblja praistorije. Izgleda nam da su arheolozi pri rešavanju problema etničkog identi-

fikovanja grupa u Evropi prerano i u većoj meri nego što su zato postojali objektivni uslovi oslonili se na arheološke i lingvističke izvore.

Iako najčešće nije bila poznata mikroskopski složena struktura takvih problema i njihovo sitno tkivo, iako su u najvećem broju slučajeva nedostajali podaci i rezultati istraživanja dveju naučnih disciplina, limitrofnih arheologiji — antropologije i etnologije, praistoričari su, u šumi kulturnih grupa i njihovih varijeteta, bezuspešno tragali za precima Pelasta, Grka, Ilira, Tračana, Romana, Germana. Pri tome su se u naučne teorije uvlačile i tendencije koje su očigledno bile inkompatibilne sa objektivnom i suvom naučnom istinom. U takvom stanju stvari kulturne grupe i njihovi kompleksi, odnosno kulture, dobijale su i još uvek dobijaju svoje nazive isključivo po spoljnim, formalnim i lokalnim odlikama. Jasno je, međutim, da su ove odlike u stvari manifestacije i funkcije dubljih uzroka, čija dijalektika ima šire i opštije značenje. Spoljna obeležja jedne kulture, odnosno jednog stepena u razvoju neke civilizacije samo su konsekvence unutarnjih zbivanja, koja nisu ni jednostavno uočljiva ni lako objašnjiva. Zato se i dešava da jedan isti autor u jednom istom radu daje dva rešenja, ali ne alternativno nego sukcesivno postavljena, za jedan isti problem.[1]

Tragajući za počecima ilirske etnogeneze i procesa koji su doveli do etničkog i kulturnog izdvajanja Ilira iz indoevropske koine kao i do njihovog istorijskog potvrđivanja u antičkim pisanim izvorima arheolozi, a uporedo s njima i lingvisti, klasifikovali su tok toga razvoja u dve, a neki autori i u tri etape: Prema toj podeli arheološki materijal dopušta izdvajanje triju osnovnih ilirskih kategorija. To su: Protoiliri, Prailiri i Iliri. A. Benac navodi i termin Prediliri, pod kojima podrazumeva eneolitske grupe i populacije severnog Balkana »koje možemo jednostavno nazvati Predilirima«.[2] Samo po sebi je jasno da se ne može u egzaktnom smislu prihvatiti za etnički neodređene skupine termin koji u sebi sadrži, iako u negativnom značenju, i osnovnu imensku determinantu jedne etničke kategorije. Usvajanje takvog termina vodi ka anticipiranju pojma Ilira. Naime, ako supstrat o kome je reč (eneolitski) ne pruža indicije kulture koja se u svom docnijem razvoju može vezati za Ilire, onda nema razloga da se uvodi kao elemenat determinante ilirski u termin kojim se, iako mu je samo značenje u suštini etničko, obeležava jedan kvalitet koji nije etnički.

I pored niza nastojanja i arheoloških studija da se otkriju i utvrde egzaktne osnove ilirskog kulturnog supstrata, u teritorijalnom smislu prvenstveno vezanog za srednju Evropu, odnosno, bliže određeno za balkansko-podunavsku oblast, još uvek nije potpunije usvojeno ni jedno od predloženih rešenja ovoga pro-

blema. U jednom od ranijih radova mi smo već ukazali na stanje i domet arheoloških znanja o ilirskom supstratu.[3] Mnogo pre toga našeg rada, su M. Hoernes, a posle njega i C. Schuhchardt pokušali da utvrde arheološke elemente ovoga supstrata i da otkriju dokaze za teoriju o vezi između izvesnih oblika, pre svega keramičkih, neolitskih i bronzanodobskih civilizacija u Podunavlju i na Balkanu, i Ilira, odnosno Prailira kao nijhovih tvoraca.[4]

III

Arheolog i lingvista B. Hrozny takođe je izgradio hipotezu da neoeneolitski supstrati kulture na Kritu, u kojima se pojavljuje trakasta keramika slična onoj koja je otkrivena u balkanskopodunavskoj oblasti, pripadaju populacijama koje bi se mogle dovesti u vezu sa trako-ilirskim etničkim stratumima starobalkanskog autohtonog stanovništva.[5] Posle i pored ovih imena i čitav niz savremenih jugoslovenskih i stranih stručnjaka, prvenstveno arheologa, lingvista i istoričara, posvetio je posebnu pažnju problemima vezanim za kulturu, doba i jezik Ilira.[6] U vezi sa ovim nastojanjima sve više se uočavaju ne samo problemi opšteg značaja i obima, nego i njihovi prosti činitelji, kao što su pokušaji bližeg, potpunijeg i oštrijeg diferenciranja ilirskih teritorija, osobenosti njihovih kulturnih grupa, faza u evoluciji ilirske etnogeneze, migracija i dodira sa stranim kulturama i populacijama. Danas se sa izuzetnom oštrinom postavlja pitanje vrednosti tragova ilirskog jezičkog blaga kao i obaveštenosti antičkih istoriografa koji govore o Ilirima.[7] Da je objektivna vrednost rezultata do kojih smo došli za poslednje dve decenije, a to je vreme širokog i svestranog traganja za rešenjima ilirskih problema, veoma relativno, pokazuje činjenica koja sve više dobija obeležje paradoksa: što više nastojimo da utvrdimo postojanje Ilira kao jedinstvene etničke kategorije, sve više se ocrtava na horizontu naših znanja svest:

1. — da u bronzano doba u srednjoj Evropi i u Podunavlju još uvek nema etnički određenih jedinica i zajednica indoevropskog porekla i karaktera i

2. — pojam Iliri pre i verovatnije je geografsko-kulturni kvalitet opšteg značaja nego što bi mogao biti etnička odrednica jedne jedinstvene populacije jezički i etnički koherentne i široko rasprostranjene. Makar i delimično da je tačna, ova pretpostavka ukazuje na to da je najveći deo arheoloških i drugih interpretacija ilirskih problema polazio od neutvrđenih premisa. Naime, jedna od osnova za usmeravanje naših istraživanja polazila je od shvatanja ilirskog etnosa u savremenom smislu reči. To nas je i navodilo da tragamo za podacima o etničkoj, jezičkoj i kulturnoj koheziji praistorijskih Ilira, koja obeležava i potvrđuje

etničko biće jedne zajednice. Ocenjujući rezultate do kojih se došlo u proučavanju ilirskog problema, danas nam se čini da ta kohezija nije postojala u punome obliku i u onim razmerama kako smo je teorijski zamišljali i prikazivali, a u mnogim slučajevima i anticipirali. Stvarana je, da tako kažemo, horizontalna stratifikacija ilirske kulture i ilirskog etnosa, tražene su i utvrđivane koordinate njegovog geografskog prostora. Tragajući za strukturom, morfologijom i etimologijom ilirskog jezika, a naročito toponima i hidronima ilirske provenijencije, lingvisti su granice ilirskog jezičkog područja znatno proširili preko arheološkog limesa ilirske materijalne kulture. Međutim, potrebno je naglasiti činjenicu da je želja da se odrede geografski, hronološki i lingvistički prosti činitelji ilirskog fenomena kao etničke i jezičke kategorije rodila se pre nego što su egzaktnije određeni i utvrđeni elementi koordinata ilirskog problema. Izvesne tipološke indicije u kulturi bronzanog doba Podunavlja i Srednje Evrope, kao što je način sahranjivanja u urnama, uzimani su kao znaci i dokazi ilirske etničke obojenosti toga prostranog područja. Na takvim osnovama stvarane su arheološke i lingvističke teorije o panilirskom karakteru velikih kulturnih područja bronzanog a delimično i starijeg gvozdenog doba. Vremenska granica do koje dopiru i do koje se naziru tragovi ilirskog etnosa spuštena je do dubina mitološke prošlosti evropskih populacija, u kojima se još uvek ne ocrtavaju čak ni siluete Pelasta, Grka niti bilo koje entičke grupe praistorijske Evrope. Mi smo još ranije pokazali da je ceo niz lingvista koji se bave proučavanjem relikata i fosila ilirskog jezika, ilirske toponomastike, naročito hidronimija (navodimo imena najpoznatijih istraživača na ovom području: P. Kretschmer, M. Budimir, H. Krahe, A. Mayer, Vl. Georgijev, Fr. Lochner-Hüttenbach, L. Palmer, Z. Mayani) branio shvatanje da se znanja lingvista o Ilirima mogu pomeriti do doba kritske i mikenske civilizacije, odnosno do sredine II milenija pre n.e. A to je doba koje u oblastima za koje se neposredno vezuju supstrati ili kulturni preci Ilira, arheološki još uvek nije dovoljno rasvetljeno. Lingvisti su činili pokušaje, da nađu potvrdu za mišljenje »da je jezik Pelazga možda jedan prastari ilirski dijalekat«.[8] Vl. Georgijev je u tome pogledu otišao još dalje. Tragajući za njihovim kulturnim supstratima, Georgijev ih nalazi u grčkom neolitiku faze A (Sesklo).[9] Vrednost ove dedukcije arheolozima je dovoljno jasna.

Naveli smo ovih nekoliko primera o shvatanjima i tumačenjima koje samo izvesni lingvisti pružaju za rešenje problema ilirskih jezičkih supstrata i stratuma.

IV

Koliko su nejasni pojmovi o etničkim kvalitetima balkanskih i nekih drugih mediteranskih populacija pokazuju, pored

navedenih i sledeći primeri. G. Devoto, na primer na jednom mestu objašnjava Liburne kao »preindoevropsku jadransku grupu«.[10] Prema ovome i ovakvom tumačenju u Evropi su još pre pojave i formiranja indoevropske zajednice postojale etnički određene grupe. Smatramo da sredstvima i metodama kojima se služe arheologija i druge zainteresovane naučne discipline još nismo uspeli da u toj dalekoj prošlosti kojoj pripada preindoevropsko stanovništvo našeg kontinenta otkrijemo neku određenu etničku kategoriju kao što su Liburni.

Za razliku od Pelazga, odnosno Pelasta čije ime smo pokušali u jednom ranijem radu da objasnimo kao pridevsku, a ne etničku determinaciju najstarijih Balkanaca,[11] Liburni su pored kulturne i etničke još i istorijska kategorija.

Pokušavajući da odredi odnos Liburna prema Histrima, M. Suić i jedne i druge objašnjava kao »predetnički supstrat« koji je »krajem bronzanog doba«, »dao bitna etnička i kulturna obilježja i jednima i drugima«.[12] Da bi pitanje etničke pripadnosti Liburna i Histra ispalo još komplikovanije, potrebno je navesti da A. Benac nije prihvatio Suićevo tumačenje Histra kao Ilira, podsećajući na podatke kojima je Mladin »utvrdio da su Histri u oblasti materijalne i duhovne kulture bili veoma različiti od Ilira u centralnom ilirskom području«.[13] Ovom prilikom (kao i u nekim drugim radovima) A. Benac, za razliku od M. Suića proces indoevropeizacije oblasti o kojima je reč (tačnije rečeno populacija u tim oblastima) hronološki vezuje za kraj neolita »na prelazu u metalno doba, u toku velike seobe sa istoka«.[14] Dužni smo da napomenemo da neki drugi autori koji su se bavili problemom procesa indoevropeizacije ilirskih supstrata drugačije vremenski određuju etničku afirmaciju Ilira.

Proučavajući problem kontinuiteta ilirske kulturne evolucije Z. Marić dolazi do zaključka da se stvaranje glasinačkog kulturnog kompleksa i »pojave južnije odatle prema Grčkoj, Epiru i Makedoniji«... mogu već u ovo doba pripisati Prailirima i Ilirima«.[15] Sve ovo vremenski odgovara POZNOM BRONZANOM DOBU. Da ovaj autor vremenski diferencira Prailire od Ilira, vidi se i po njegovoj definiciji Ilira, verovatno onih na koje se odnosi naziv ILLYRII PROPRIE DICTI, koji su »kao mali narod ili veće pleme živjeli na području između rijeka Drima i Vojuše najkasnije od VI v.p.n.e.«[16]

U svom objašnjenju protoilirske keramičke grupe sa gradinskih naselja u Bosni B. Čović je došao do zaključka da je ova grupa nastala u srednje i kasno bronzano doba. Od posebnog značaja je u hronološkom kao i u kulturno-etnološkom smislu činjenica da su vaze ove grupe svojim oblicima i dekoracijama »u bliskoj vezi sa keramikom istočnog Podunavlja, prven-

stveno s vatinskom i djelimično sa žutobrdskom«. Podvlačimo i podatak koji pruža ovaj isti autor da se »istočno panonski elementi snažnije osjećaju u centralnoj i jugozapadnoj Bosni, nego i u severoistočnoj«.[17] Na ovome mestu moramo takođe napomenuti da se uticaji istočnopanonske, dubovačko-žutobrdske kulture javljaju i na vazama Urnenfelderkulture, otkrivenim na području Doboja i Dervente.[18] M. i D. Garašanin su već ranije utvrdili da se zapadnosrpske varijante vatinske grupe, neposredno srodne sa dubrovačko-žutobrdskom, javljaju u razdoblju »od samih početaka srednjeg bronzanog doba do prelaza na period polja sa urnama, odnosno do prvih faza velike egejske seobe«.[19] Prema svemu ovome mogla bi se postaviti hipoteza, još uvek veoma relativne vrednosti i trajnosti, da su u vreme izrastanja Prailira i Protoilira iz njihovih supstrata, kretala se u kontinuiranom toku izvesna kulturna strujanja iz istočnih panonskih, podunavsko-prikarpatskih područja prema centralnim oblastima Balkanskog poluostrva. Međutim, i pored izvesnih čvrstih zaključaka koji počivaju na oceni i afinitetu određenih vrsta arheološkog materijala, otkrivenog na ovome širokom području, iz podataka koje smo, ilustracije radi, a ne rigorozne kritike navedenih autora, do sada izneli, jasno proizilazi da postoje velike i još uvek nesavladane razlike o oceni etničkog karaktera pojedinih kulturno-etničkih kategorija, nastanjenih od Jadrana do Dunava i od Alpa do Karpata.

V

Pokazali smo da u isto vreme postoje različita, divergentna shvatanja o etničkoj pripadnosti Liburna i Histra koji su živeli ili u granicama ili nadohvat ilirskog etničkog prostora. Poklonili smo posebnu pažnju i pokušajima kojima se traže hronološke granice kulturnih fenomena koji se vezuju za Prailire, odnosno Protoilire. Videli smo da se i tu javljaju neujednačena shvatanja i da se jedna ista ilirska kategorija u radovima različitih autora vezuje za razne periode bronzanog doba. Ne ulazeći podrobnije u ocenu teritorijalnog razgraničenja ilirskog etničkog i kulturnog stabla i njegovih raznovrsnih i mnogobrojnih grana i ogranaka možemo reći da su u tom pogledu data rešenja za koja se ne bi moglo tvrditi da su zasnovana na svestrano i egzaktno istraženim elementima takvog složenog i mnogostranog teškog problema. To naročito pokazuje primer Panona, koje su neki autori, najpre u stranoj, a nedavno i u našoj nauci, odvojili od ilirske etničke zajednice.[20] Ali, i o tome, kao i o drugim pitanjima postoje, kao što je i prirodno, različita shvatanja i različite interpretacije etničkog karaktera i porekla kulture u oblasti Panona, naročito u periodu starijeg gvozdenog doba. A to je vreme za koje se jedino i mogu vezati Panoni i njihova kultura.

Međutim, izvesno je i jasno da se još od srednjeg i poznog bronzanog goba manifestuju izvesne kulturne pojave koje su strujale sa istoka prema zapadu i koje su zajedničke panonskom i srednje-balkanskom području. Na njih smo već ukazali u prethodnim radovima. Ta činjenica može da ima uticaja na stvaranje hipoteze o mogućem i zajedničkom kulturnom bronzanodopskom supstratu na širokom području od panonsko-podunavske do jadranske oblasti. Pri tome u raspravljanju ovoga problema ne uvodimo i etničku komponentu, jer ne vidimo ni egzaktne mogućnosti ni potrebe da se o njoj govori. Ali u sklop pitanja koja proizlaze iz procene procesa koji su se razvijali po završetku stvaranja pomenutog supstrata ulazi neminovno i problem odnosa ilirskih oblasti prema panonskom području u halštatskoj epohi. Ocena arheološkog materijala pokazuje da su ti odnosi postojali, da se ispoljavaju ne samo u jednom opštem tipološkom facijesu halštatske keramike, nego i u nekim drugim oblicima i manifestacijama materijalne i duhovne kulture. Ta činjenica je i navela S. Gabrovca da dođe do zaključka da: »snažan uticaj iz jugoistočne alpske oblasti i Glasinca na panonski halštat... pruža takođe mogućnost da tu vidimo stvarno ilirizovanje panonske halštatske kulture.[21]

Naveli smo niz ocena ilirskog problema da bismo pokazali stanje naših znanja i neznanja o Ilirima, koji su, do novijih pokušaja i istraživanja arheološkog, lingvističkog i istoriografskog reda smatrani, i pored plemenske podeljenosti, uglavnom jedinstvenom etničkom i jezičkom kategorijom. Jasno je da nam se pitanja vezana za Ilire sve više ocrtavaju u novom svetlu i sa novim postulatima, počev od imena pa do kritičkog proučavanja tekstova i podataka antičke istoriografije koji govore o Ilirima.

Posmatrajući u opšim linijama najkarakterističnije od tih ocena došli smo do sledećih zaključaka:

1. — Hronološki termin i kao i geografsko područje za koje se vezuje formiranje ilirskih suptstrata još uvek su van dometa savremenih znanja i metodskih postupaka praistorijske arheologije.

2. — Otvoreno je pitanje da li su Iliri, uzeti u opštem smislu, kulturna ili etnička kategorija.

3. — Kao istorijska kategorija Iliri se javljaju verovatnije pri kraju nego u ranim vekovima halštatske epohe.

4. — Za proučavanje karaktera i kulture ilirskog etnosa neophodna su pored lingvističkih dublja i SVESTRANIJA ANTROPOLOŠKA I ETNOLOŠKA PROUČAVANJA, koja bi obuhvatila ne samo praistorijsku prošlost nego i *ilirske sirvivale* u *savremenoj kulturi* balkanskih naroda.

5. — Proučavanje problema vezanih za ilirski kompleks zahteva nove metodske postupke, koji podrazumevaju objektivne i egzaktne analize i interpretacije tih problema. S druge strane, ti novi metodski postupci zahtevaju primenu i korišćenje rezultata onih naučnih disciplina koje svojim sredstvima mogu doprineti preciznijem određivanju i egzaktnoj proceni podataka koji se odnose na Ilire. Takav način rada nameće kao opšti uslov INSTITUTSKI, EKIPNI I LABORATORIJSKI a ne samo individualni sistem istraživanja, koji bi se odvijao u etapama i po utvrđenom planu.

NAPOMENE

[1] U svojoj raspravi: Prediliri, Protoiliri i Prailiri (Simpozijum I, Sarajevo 1964, str. 63 A. Benac dolazi do sledećeg zaključka: »Meni se ipak čini više nego verovatnim da su, prema sadašnjem poznavanju stvari, doseljenici sa istoka stvorili na zapadnobalkanskom prostoru osnovnu bazu za formiranje kasnijih protoilirskih grupa i plemena«. Međutim, na str., 67—68 navedenog rada, A. Benac, objašnjavajući nastanak osnova na kojima se stvarao supstrat ilirske kulture, koje on vezuje za kulturne grupe Toszeg, Vatin—Dubovac—Žuto Brdo, Wietenberg, Poiana a u Bosni za Zecove i Debelo Brdo dolazi do sledeće dedukcije: »Sve ove grupe mogli bismo da nazovemo protoilirskim grupama ili Protoilirima. Iako se još ne radi o nekom jedinstvenom etničkom elementu, ipak su to one grupe koje će tokom daljih kretanja — unutarnjih i vanjskih — dovesti konačno do stvaranja prailirskog i ilirskog etničkog stabla«. Izgleda nam da se ovde radi o jednoj disonanci koja, kao i mnoge druge otkriva opštu slabost našeg egzaktnog poznavanja procesa u kome su nastali uslovi za formiranje etničke komponente u jednoj praistorijskoj populaciji.

[2] Benac A. op. cit. str. 65.

[3] Upor. Gavela B. O ilirskoj komponenti u indoevropskoj dijaspori, Starinar XI, Beograd, 1960.

O problemu porekla i jedinstva Indoevropljana, Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu, VI/2, 1962.

Vinčin kulturni i hronološki kompleks, Zbornik Filosofskog fakulteta u Beogradu, VII, 1965.

O ilirskom supstratu na Balkanu, Centar za balkanološka istraživanja, Godišnjak III, knjiga I, Sarajevo, 1965.

[4] cf. Hoernes M. Die Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa, Wien, 1924, 404 sqq; Schuhchardt C. Die Urillyrier und ihre Indogermanisierung, Preuss. Akad. d. Wiss, Berlin, 1937.

[5] Hrozny, B. Histoire de l'Asie Antérieure, Paris, 1947.

[6] Članci i rasprave u dvema sveskama Simpozijuma I (1964) i II (1967) — Centar za Balkanološka straživanja, Sarajevo, knj. 1 pokazali su obim i domet jugoslovenskih stručnjaka koji proučavaju probleme vezane za kulturu, ime i jezik Ilira.

[7] cf. U predgovoru svoje knjige Die Sprache der Illyrier, drugi deo, Wiesbaden, 1964, Hans Krahe skreće pažnju da se termin »ilirski« više ne može upotrebljavati u onome smislu u kome ga je navodio još u prvom delu svoje knjige, objavljene pod istim naslovom, 1955 godine. Krahe

pri tome priznaje da je i on kao i mnogi drugi istraživači pravio metodske greške, na kojima su građene i pogrešne interpretacije ilirskog problema. Među tim greškama Krahe posebno ističe shvatanje, ranije dosta prošireno i za mnoge prihvatljivo sa raznih razloga, da je Urnenfelder kultura obojena ilirskim etničkim kvalitetom.

[8] Mayani, Z. Les Etrusques commencent à parler, Paris, 1961, 415 sqq.

[9] Georgiev Vl. Issledovanija po sraznitelno-istoričeskomu jazikoznaniju, Moskva, 1958; 101 sq.

[10] Devoto, G. Gli antichi Italici, Firenze, 1951, str. 53.

[11] Gavela, B. O Ilirskom supstratu na Balkanu, str. 148.

[12] Suić M. Simpozijum II, str. 43, Sarajevo, 1967.

[13] Benac A., Simpozijum II, str. 72, Sarajevo, 1967.

[14] Benac, A. o. c. str. 73.

[15] Marić Z., Problem sjevernog graničnog područja Ilira, Simpozijum, I, 181, Sarajevo, 1964.

[16] Marić Z., o. c. str. 177.

[17] Čović B., Centralno ilirsko područje, Simpozijum, I, 97 sqq, Sarajevo, 1964.

[18] Marić Z., o. c. str. 178 sqq.

[19] Garašanin M. i D., Zbornik radova Narodnog muzeja u Beogradu, I, 1958, 17 sqq.

[20] Marić Z., o. c.

[21] Gabrovec S., Problem severozahodnega področja Ilirov, Simpozijum I, 245, Sarajevo, 1964.

ÜBER DIE ARCHAEOLOGISCHE IDENTIFIZIERUNG DES ILLYRISCHEN ETHNOS

BRANKO GAVELA

I

Der allgemeine Stand unserer heutigen Kenntnisse über die Verhältnisse und die Zeit, in der die Entwicklung der Illyrier als ausdrücklicher und schon in der Urgenschichte angedeuteter ethnischer Kategorie beginnt, zeigt, dass weder die Archäologie, noch die antike Geschichte im Stande sind das Problem dieser Ethnogenese zu lösen, bzw. die Punkte festzustellen, auf denen sich die Koordinaten einer ganzen Reihe Fragen schneiden, die eigentlich nur einen Ausschnitt aus dem indogermanischen Ethno-und Kulturkomplex vorstellen. Es ist klar, dass die Gestaltung des illyrischen Volkes, der illyrischen Sprache und der illyrischen Mentalität, deren Korrelat auch die illyrische Kultur ist — insofern man davon heute als von einem spezifischen Merkmale einer bestimmten Bevölkerung sprechen kann- in den Rahmen eines grossen und mannigfaltigen wissenschaftlichen Gebietes gehört, dessen Komponenten in räumlichen und zeitlichen Ausmassen noch nicht genau festgesetzt und präzise bezeichnet sind. In der Suche nach Urillyriern und Protoillyriern bewegen sich die archäologischen Forschungen von den Gebieten der osteuropäischen steppischen und ägäisch-anadolischen Zivilisationen bis Tószeg, Vatin, Žuto Brdo, Židovar und Zecovi. In diesem weiten Umkreis, in dem Dutzende und Dutzende Kulturgruppen mit mehr oder minder ausgeprägter Verwandschaft, aber auch mit ebenso zahlreichen Verschiedenheiten auftreten, hat die Wissenschaft versucht auf Grund der individuellen Bestrebungen vieler